

byta ord mellan yngre och äldre, det bör bli en naturlig träffpunkt som gör det möjligt för olika kategorier att lära känna och i viss utsträckning förstå varandra.

I cafeteria skall pensionärer från ålderdomshem och bostadslägenheter, elever från den närliggande skolan och tillfälliga gäster i huset kunna ses och träffas, umgås och på ett naturligt sätt kring borden lära känna varandra.

Vissa aktiviteter för barnen i barnstugan skulle kunna förläggas till dagcenterlokalerna. Cafeteria och liknande sysslor i daghemmet skall kunna utföras delvis av barn/äldre tillsammans, pensionärer kan på ett osökt sätt "slinka in" till barnen i daghemmet och där läsa och berätta för barnen. Vid högtidsdagar på ålderdomshemmet kan barnen från daghemmet vara med, sjunga för 100-åringen, utföra teatertabåer etc.

Möjligheterna att praktiskt genomföra denna skisserade integration underlättas genom att vissa personalaktiviteter mellan daghem/ålderdomshem samordnas. En sådan samordning sker genom att man får ett gemensamt kök för ålderdomshem och barnstuga. Gemensamma personalutrymmen är också viktiga för att bland personal åstadkomma förståelse och intresse för att i den dagliga verksamheten ta vara på varje tillfälle att genomföra och utveckla samvaro mellan yngre/äldre och därigenom på ett naturligt sätt skapa förståelse mellan personer i olika åldrar.

Det planerade projektet har av SPRI och regionala granskningsmyndigheter tillstyrkts vilket betyder att den föreslagna lokalmässiga och funktionsmässiga integrationen bör kunna gå att genomföra.

Fagersjöprojektet

Bakgrund och framväxt

Projektets delmoment har vuxit fram ur de olika projektdeltagarnas yrkeserfarenheter och behov av att förändra sin arbetssituation. Så har den uppsökande familjebehandlingen arbetats fram från de erfarenheter som projektmedarbetare fått bl a från barnbyn Skå. Institutionsverksamheten kommer bl a ur initiativ till ökat samarbete mel-

SMT publicerar härmed en redogörelse för ett utvecklingsprojekt i en av Stockholms södra förorter. Det drivs av Hökarängens rådgivningscentral, PBU, i samarbete med pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet. Temat för projektet är kontakt, samarbete, delaktighet mellan människor i en förort.

Projektkoordinator:

Marianne Cederblad, docent, överläkare vid Hökarängens rådgivningscentral.

Vetenskaplig rådgivare:

Torbjörn Stockfelt, tf professor vid Pedagogiska Institutionen, Stockholms universitet.

Projektmedarbetare:

Torbjörn Andersson, Ulla Bäckström, Erwin Dörner, Carin Jansson, Kajsa Ohlander, Inger Schultz och Peter Wedel.

lan barnstugor och skola som togs av personal i området. De erfarenheter som ligger till grund för boendeaktiveringen har bl a inhämtats genom projektdeltagares praktiska arbete i olika boendemiljöer, studier av Stockholms city-problematik och kontakter med Arkiv Samtal.

Målsättning

Vi vill med projektet skapa möjlighet för dem som bor och arbetar i Fagersjö att utveckla en mer berikande livsmiljö för de människor som bor i området.

Detta tror vi kan åstadkommas genom att följande mål uppfylls:

1. De boende har kontakt med varandra.
2. De boende har makt att aktivt påverka sin närmiljö.
3. Personalen på BVC, barnstugor, skola m fl har kunskap om och medvetenhet om sociala, känslomässiga och intellektuella behov, samt reaktioner på stress och kriser hos barn, ungdom och deras familjer.
4. Personalen på BVC, barnstugor, skola m fl kan handskas med sociala, känslomässiga och intellektuella behov samt reaktioner på stress och kriser på ett sätt som medför positiv utveckling.
5. Institutionsklimatet utmärks av ett demokratiskt lagarbete inom personalgruppen; en öppen och förtroendefull kontakt mellan personalen och barnen och deras föräldrar som ger förmåga att lösa konflikter och uttrycka känslor; en atmosfär präglad av trygghet, värme, ömsesidighet och gemenskap; förståelse för individers särart och stimulans till självförverkligande.
6. Föräldrar får lära sig hur de ska hantera skilda uppfostringssituationer.
7. De familjer, som har uppfostrings-, relations- och sociala problem får en tidig och effektiv hjälp, vilken dels hindrar att problemen förvärras och låses fast, dels förebygger svårigheter hos de familjemedlemmar, som inte visar problem.
8. Familjeklimatet utmärks av att medlemmarna upplever trivsel, trygghet och värme i hemmet,

att det råder likvärdighet och frihet till självförverkligande, att känslor, kriser och konflikter kan uttryckas och diskuteras fritt, att förhållandet mellan familjemedlemmarna präglas av ömsesidighet, intimitet och gemenskap.

9. Samhällets olika vård- och serviceorgan för psykiska och sociala nödsituationer samarbetar och samordnar sin verksamhet, så att hjälpen blir effektiv.

Metoder för att förverkliga målen

Grannsamarbetet: Att stötta och initiera olika typer av verksamhet där de boende tillsammans påverkar och förbättrar närmiljöns utformning, exempelvis genom att inreda gemenskapslokaler, förändra lekplatsernas utformning etc. Att genom detta påskynda nybildandet av ett socialt relationsnät.

(Mål 1 och 2 kan även föra till mål 6, 7 och 8).

Institutionsverksamheten: Att tillhandahålla ledare för personalgruppsarbete på samtliga barnstugor i området. (Mål 3, 4 och 5).

Att i samarbete med personal och lärare använda barn- och föräldrakontakter på barnstugor och i skolan för att hjälpa dem, som upplever känslomässiga och sociala svårigheter. Arbetet sker direkt och indirekt genom handledning. (Mål 6, 7 och 8 kan även föra till 3 och 4). Att på BVC erbjuda föräldrarådgivning om uppfostringsfrågor och hjälp med relationsproblem i familjen. (Mål 6, 7 och 8).

Familjearbetet: Att genom de kontakter som uppstår på barninstitutionerna med familjer med mera uttalande psykiska och sociala svårigheter få möjlighet att ge tidig och effektiv behandling framför allt genom olika former av familjeterapi, vanligtvis i den hjälpsökandes hem. Att ge mer effektiv hjälp till de familjer, som själva söker kontakt med PBU, genom möjligheten att utnyttja det ökade samarbetet med såväl de olika barninstitutionerna som de sociala serviceorganen i området. (Mål 6, 7 och 8). Att utnyttja vår ökade kännedom om människors i Fagersjö livsvillkor, familjernas inbördes relationer etc för att göra hjälpen mer effektiv. (Mål 7, kan även föra

till 1, 6 och 8).

Samordningen av social service: Att ta initiativ till ett ökat samarbete mellan NN, BvN, SN, arbetsförmedling etc i arbetet omkring enskilda familjer. (Mål 9).

Forskning och dokumentation

En fortlöpande utvärdering och dokumentation av projektets olika delar syftar dels till att förändra och modifiera arbetssätten, då dessa ej förefaller leda till de uppställda målen dels till att ge material för liknande samhällsexperiment på andra platser. Studierna bör sålunda i första hand ge underlag för diskussioner i Fagersjö, om hur projektgruppen bäst skall arbeta för att gagna innevägnarnas intressen. I andra hand vill vi undersöka om denna typ av arbete är genomförbart och leder till så stora vinster, då det gäller människors psykiska och sociala välbefinnande, att det utgör ett rationellt sätt att använda samhällets resurser t ex på en rådgivningscentral.

Innovativa moment

Ur PBU:s synvinkel innebär projektets totala miljöinsatsning en helt ny arbetsmetodik. Genom projektuppläggningsen har vi möjlighet att nå samtliga boende i området. Genom en tidsbegränsad (2—4 år) intensivsatsning rustas de boende och personal på BVC, barnstugor, skola etc att själva klara sociala och psykologiska problem och ökar deras möjligheter att skapa en bättre boendemiljö.

FAGERSJÖ

Fagersjö ligger mellan Farsta och Högdalen söder om Stockholm. I området bor ca 3 500 personer, varav 2 850 i hyreshus. Barntätheten är hög, 35 % är under 16 år. Genomsnittssiffran i hela riket är 22 %. Ett dominerande antal barn är mellan 8 och 11 år. I gengäld finns mycket få gamla människor, endast drygt 1 % är över 65 år.

Fagersjös geografiska läge ger området en prägel av småstad. I söder och väster ligger sjön Magelungen och i norr och öster finns skogs-

områden. Området är starkt kuperat och rikt på barr- och lövskog. Hyreshusen, uppförda 1960—63, är placerade på tre platåer, två intill varandra. På dessa två ligger 30 fyravåningshus. Den tredje plan är bebyggd med åtta nioavåningshus. Det finns sammanlagt 817 lägenheter. Det finns gott om grönområden där lekplatser och bollplaner är anlagda men stora ytor är helt outnyttjade. Två radhusområden med sammanlagt 130 hus uppfördes åren 1968—70. Villabebyggelsen består i övrigt av ca tio äldre och ett tjugotal nya fastigheter.

I Fagersjös södra del finns en centrumanläggning. Den är byggd i anslutning till en låg- och mellanstadieskola, vars skolgård gränsar till sjön Magelungens parkområde. Följande serviceinrättningar finns i centrum: livsmedelsbutik, manufaktur, färghandel, frisersalong, post och tvättinrättning. I nära anslutning ligger också ett kombinerat dag- och fritidshem och gatukontorets parklek. Vidare finns en ungdomsgård och en kyrksal. Förutom dag- och fritidshemmet i centrum finns ett fristående daghem samt två lekskolor och ett fritidshem, alla förlagda till nederavåningarna i hyreshus.

GRANNSAMARBETET

Våra utgångspunkter

I samhällen av äldre typ har man genom en successiv utbyggnad skapat ett naturligt socialt relationsnät. De som lever i ett sådant samhälle har stor kunskap om den sociala strukturen. De har genom lek under sin uppväxt lärt känna den fysiska miljön och innevägnarna. I skydd av kärnfamiljen har de utforskat den sociala strukturen för att på rätt sätt kunna använda sig av den i bildandet av den egna familjen. Barnets intensiva "kontaktande" i sandlådan, skolan etc är till för att skapa användbara relationer för framtiden.

Isolering

I dagens samhällen, främst de större städerna, rycks barnen upp ur den miljö de lärt känna.

Deras egen familjebildning sker i miljöer med ett totalt socialt vakuum exempelvis Skärholmen, Tensta, Vällingby och Farsta. Följden blir en nära nog total isolering runt familjen. Kärnfamiljen utsätts för press utifrån. Konflikter, som när två barn kommer osams, blir isolerande för familjen. Föräldrarna till de två barnen känner hård kritik från varandra. Eftersom de inte träffas i någon annan situation får denna konfliktartade händelse en negativ inverkan på all grannkontakt. Man känner ett behov av att skärma av från omvärlden. Följden blir en "självpåtagen" isolering. "Man vill inte träffa andra". "Man har inget behov av att umgås med sina grannar" eller "man orkar inte".

Sned åldersfördelning

Ett annat förortsproblem är den sneda åldersfördelning som uppstår vid den typ av samhällsbyggande, vi har i dag. Genom att inflyttningen i ett område sker under en kort tidsperiod, vanligtvis ett till två år, kommer familjer, som tidsmässigt befinner sig i samma stadium av familjebildandet att samlas i ett och samma område. Det får som följd att stora barnkullar föds under en kort period. Födslotal som överträffar det i u-länder registreras. Detta för till enorma daghemsköer, senare fritidshemsköer och så småningom stora tonårsproblem med förstörelse och samhällsingripanden som symptom. Detta är vad som hände exempelvis i Vällingby, Farsta och ännu tidigare i Gubbängen, Hökarängen. Alla minns väl rubrikerna från dessa områden.

I Fagersjö arbetar vi med att ta till vara de försök som görs av de boende att förbättra sin boendemiljö. Vi tror att om de boende tillsammans arbetar med detta uppstår ett relationsnät, som kan tas till då de stora barnkullarna når tonåren och börjar tära på de vuxnas tålmod. Detta relationsnät byggs inte bara upp mellan de vuxna utan framför allt mellan de vuxna och barnen, vilket ger större förutsättningar till en vettig kommunikation mellan dessa grupper, då barnen når tonåren. Det är lönlöst att försöka förbättra relationerna mellan vuxna och tonåringar, om det skall göras då barnen redan nått tonåren.

Förutsättningar för grannsamarbetet

Vi har tagit fasta på det faktum att en djupare grannkontakt förutsätter ställen att träffas på. Vi har bl a utgått ifrån förslag av en grupp på Bostadsstyrelsen som arbetat med den "kollektiva delen" av bostaden. Gruppen skissar en möjlig lösning av bristen på gemenskapslokaler. Man menar att en lokals utseende och storlek kommer att vara beroende av en rad faktorer exempelvis familjesammansättning, husens storlek etc men socialpsykologiska rön tyder på att ca 100 individer är ett maximalt underlag för en s k "när-lokal". Detta innebär att varje lokal kan betjäna 20—30 hushåll. Antalet boende blir då tillräckligt litet för att en meningsfull personkännedom kan utvecklas men stor nog för att en mångsidig verksamhet kan bedrivas. Vi har studerat de försök som gjorts på andra håll med kvarterslokaler och funnit främst tre misstag. Lokalerna betjänar ett allt för stort boendeunderlag. I kvarterslokaler som man börjat bygga in i vissa nya områden är det meningen att 1 000—3 000 personer skall utnyttja lokalen. Det är omöjligt att få en kollektiv gemenskaps- och ansvarskänsla i en så stor grupp. Det andra misstaget är att man gör kategorilokaler. Ett ställe för tonåringar eller mopedkillar etc. Detta har i många fall lett till att verksamheten sparat ur och ordningsproblemen blivit oöverstigliga för de vuxna. Det tredje misstaget är att lokalerna i stort sett är färdiga när hyresgästerna flyttar in. De får alltså inte vara delaktiga i uppbyggnaden.

Vi vill peka på några förutsättningar för att idéerna runt grannverksamhet i närlokaler har kunnat förverkligas i Fagersjö. Bostadshusen har i källarplanet dåligt utnyttjade utrymmen som med ganska små medel kan byggas om. Detta är inte unikt för Fagersjö och vi menar att här öppnas möjligheter att utifrån befintliga resurser förändra ett områdes boendeklimat. Hyresvärden, Svenska Bostäder, har hela tiden ställt sig mycket positiv. I Fagersjö liksom i andra förortsområden är det mycket skadegörelse på fastigheterna. Fastighetsbolaget har prövat förstärkt bevakning etc men utan nämnvärda resultat. Grannverksamhe-

ten vill de nu satsa på och bidrar med bl a material till inredning.

Ytterligare två förhållanden tror vi spelar en gynnsam roll för det s k grannsamarbetet. Fagersjö är väl geografiskt avgränsat, vilket skapar viss vi-känsla. Området är nu tio år gammalt och har därför uppnått en viss stabilitet med avseende på in- och utflyttning.

Vad som hänt

Under januari och februari 1971 deltog vi i några föräldraträffar som skolan arrangerade. Vi visade bilder ifrån bygglekar och kvarterslokaler som människor i andra bostadsområden hade gjort. De tre möten som hölls besöktes sammanlagt av ca 130 föräldrar och idéerna om att gå samman för att förbättra sin närmiljö fick ett positivt bemötande.

Vid ett uppföljningsmöte i mars bildades två områdesgrupper med vardera ett 20-tal personer som började träffas för att mera konkret diskutera vad man kunde göra i området. På års-tiden kom utemiljön i centrum. Den ena områdesgruppen arrangerade en fest som besöktes av några hundra barn och vuxna. En grupp föräldrar fick med vår hjälp i gång ett samarbete med Svenska Bostäder för att bygga om två lekplatser. Orsaken var en sandplan som låg i balkongvåningshöjd. När barnen sparkade boll där dammade det rakt in i våningarna. Hyresvärden projekterade tillsammans med de boende om sandplanen till gunglekplats och anlade en ny bollplan på annat ställe.

I oktober tog en grupp boende som varit med på träffarna under våren kontakt med oss för att få hjälp med att starta en när-lokal. De bodde alla i ett 18-familjshus och hade tänkt sig att utnyttja tomma källarutrymmen. Vi var med på några träffar där man diskuterade sig fram till ramarna för verksamheten. Problem som måste lösas var hur ordningen skulle skötas, vem som skulle ha ansvaret för lokalen, vilka aktiviteter man skulle ha etc. Några familjer var från början emot förslaget men lät sig efter hand övertygas. Under hösten murade man väggar och målade. Ibland träffades man för att samtala om

lokalens vidare utformning. I december hade man invigningsfest och sedan dess fungerar lokalen med pingisspel, filmvisning eller ett ställe att träffas på för att dricka kaffe och prata.

Under hösten 1971 spred sig idéerna om träff-lokal till två andra hus i Fagersjö. I ett 18-familjshus fanns det folk som varit med vid vinterns samtal. I ett 30-familjshöghus vad det akuta ungdomsproblem som utlöste aktivitet. Vi började tillsammans med de boende att diskutera olika lösningar och folk blev intresserade av att bygga upp en gemensam träfflokal. I mars 1972 togs träfflokalerna i dessa båda hus i bruk.

Trots den korta tiden som lokalverksamheten varit igång kan vi redan iakttaga hur den sociala strukturen i husen börjar förändras. Under tiden man byggt lokalerna har ett helt annat umgänges-mönster vuxit fram. Flera familjer och ensamstående som tidigare varit isolerade har kommit i kontakt med sina grannar. Ungdomar som av olika anledningar haft det svårt har kommit med i och stimulerats av arbetet med lokalerna.

Våra arbetsmetoder

Vår huvuduppgift är att föra ut idéer om vad man kan göra för att förändra sin närmiljö och hur andra har gjort. Sedan väntar vi tills de boende känner sig mogna och själva tar initiativ. Att så många som möjligt är med från början och hela tiden tillförs de upplevelser som samarbetet och gemenskapen ger är viktigt för att entusiasmen skall hålla i sig. Vår uppgift har ibland blivit att lugna ner enstaka överentusias-ter som velat göra allting själva på en dag. Vi försöker få reda på och stötta alla aktiviteter som är kontaktbefrämjande. En av oss bor i området och har som boende fått ingående känne-dom om den sociala strukturen i Fagersjö. På så vis kan han på ett helt annat sätt än en utifrån kommande finnas till hands när folk behöver hjälp för att komma igång. Det kan röra sig om att forcera byråkratiska hinder i samhällsappara-ten eller komma i kontakt med människor i andra områden som har viktiga erfarenheter. Vi har två små lokaler i området. En för stencilering, tryckning etc, där granngrupperna håller till och

en lokal för skrivarbete, träffar etc främst för projektgruppen.

Framtiden

För att sprida idéerna runt grannsamarbetet har vi tillsammans med några boende tagit initiativet till en tidning. Denna grupp har arbetat fram "Vi i Fagersjö" som utkommit med fyra nummer under första halvåret 1972. Här skriver de boende själva om hur de gjort när de byggt kvarterslokaler och det finns också bl a en "anslagstavla" där man kan annonsera om grejer man vill byta med andra etc. En bra inkörsport till kontakt. Tidningen går ut till samtliga hushåll i Fagersjö, vilket gör att många latenta behov av att göra något i sin närmiljö kan komma att fångas upp. Boende i två hus har redan hört av sig och vill starta närlokaler. Vilka arbetsuppgifter vi får framgent bestäms av vilka initiativ de boende tar. Vi är också medvetna om att problem kommer att uppstå där vi måste vara med och påverka. Det finns exempelvis redan nu tendenser till en olycklig konkurrens mellan de olika kvarterslokalerna, som kan leda till att man inte utnyttjar varandras erfarenheter.

Referensgrupper

I ett arbete av det här oprövade slaget är det nödvändigt att tillsammans med folk som står inför liknande uppgifter kunna diskutera de problem som uppstår. Vi ingår därför i en grupp på Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, bestående av verksamma inom Skärholmen—Värberg-projektet, Tenstaprojektet, samt andra med liknande arbetsområden. Vi har också kontakt med Aspuddengruppen i Stockholm. Genom kontakter med Arkiv Samtal tar vi del av erfarenheter från grannsamarbete runt om i landet. Vi använder oss delvis av dokumentationsmetoder som utarbetats av folk som arbetar med Arkiv Samtal.

INSTITUTIONSVERKSAMHETEN OCH FAMILJEARBETET

Våra utgångspunkter

PBU

Den psykiska barna- och ungdomsvårdens målsättning har sedan starten varit att verka förebyggande och behandlande.

Det traditionella arbetet vid en rådgivningscentral består huvudsakligen av undersökning och behandling av enskilda familjemedlemmars sätt att fungera enskilt och i relation till varandra. Arbetet har till största delen fått en åtgärdande funktion och den mer förebyggande verksamheten har kommit i skymundan.

Ekologisk psykiatri

I USA har man alltmer betonat vikten av en ekologisk syn på psykiatin, d v s försökt att mera systematiskt studera och utnyttja det nätverk av relationer, som finns omkring patienten. Runt den störda individen/familjen finns inte bara destruktiva krafter utan också konstruktiva, som kan användas i ett terapeutiskt syfte, t ex en snäll grannfru, en förstående butiksföreståndare, en engagerad lärare. Det gäller att hitta dessa individer och göra dem delaktiga i behandlingsarbetet. Fagersjöprojektet utformades så att man skulle nå dessa nyckelpersoner. Genom kontakten med befolkningen, barnavårdscentralen, barnstugor, skola, parklek, ungdomsgård, föreningar o s v hoppades vi att finna möjliga kontaktytor.

Familjens närmiljö

Ofta finner man att brister i den yttre miljön allvarligt handikappat familjens anpassning och möjlighet att nå en tillfredsställande social och personlighetsmässig utveckling. Dessa brister brukar visserligen uppmärksammas i det traditionella arbetet, men det leder sällan till någon genomtänkt åtgärd. Hjälper det att bearbeta de känslomässiga problemen inom familjen om miljön omkring den, skolan, grannar etc, förblir negativ?

Om familjemedlemmar uppvisar ett avvikande

beteende, blir de ofta socialt isolerade från sina grannar och kamrater. Det blir svårare att kompensera en dålig hemmiljö och störda relationer till syskonen med positiva upplevelser av kamrater. Möjligheten att bland vuxna i området hitta goda kontakter och identifieringsbilder minskar. De ursprungliga störningarna förstärks sålunda av den alltmer uttalade isoleringen, när man blir hänvisad enbart till kontakter inom familjen.

Vår hemma-hos-terapeutiska verksamhet har bl a visat att familjerna med psykiska och sociala problem ofta lever mycket isolerade, med negativa eller obefintliga grannkontakter, samt med en känsla av att vara utsatt och utpekad inom bostadsområdet. För barnens del ger dessa hemmiljöer sällan tillfredsställande intellektuell och emotionell stimulering. Ett rikare utbud av fritidsaktiviteter för barn och ungdom samt utrymme och möjligheter att knyta positiva kontakter mellan barn och vuxna skulle kunna ge viktig komplettering av hemmiljön.

Då man träffar familjer under mera vardags- och livsnära förhållanden i en intensiv kontakt kan man lättare tala om gemensamt upplevda händelser och beteenden, snabba och bättre få en bild av problematiken, ofta inte endast då det gäller föräldra-barn-relationen utan även då det gäller förhållanden i närmiljön, skola, barnstuga etc. Rent praktiskt kan tillsyn av småbarn, resvägar etc utgöra tillräckliga hinder för att söka rådgivningscentralen för småbarnsfamiljer. Genom att komma till dem i bostaden eller träffa dem på någon barnstuga i området kan dessa svårigheter undanröjas, vilket är viktigt då det gäller familjer med svag behandlingsmotivation.

Kontakten med problemfamiljer underlättas också genom att projektdeltagarna är en liten lätt identifierbar grupp som finns med i områdets dagliga aktiviteter. Våra roller avdramatiseras, vilket bör medföra att familjerna lättare vågar söka hjälp för sina problem hos oss.

Social service

Bristen på samordning och integrering av de olika sociala organens resurser är påtaglig. Många gånger visar det sig att flera olika instanser ar-

betar med samma familj utan vetskap om varandras existens. Därtill kommer att barninstitutionerna själva utför ett behandlande och stödjande arbete efter bästa förmåga. Kontakt mellan samtliga berörda parter för att fastslå gemensamma målsättningar och göra upp en meningsfull arbetsfördelning förekommer sällan.

BARNSTUGORNA

Bakgrund

I området finns följande 6 barnstugor: ett fritidshem, ett kombinerat dag- och fritidshem, ett daghem samt två lekskolor. Inom den ordinarie arbetsrutinen på en barnstuga finns sällan utrymme för samtlig personal att träffas för att gemensamt diskutera förhållandena på institutionen, målsättningen med arbetet, riktlinjer och normer för hur man skall arbeta med barn etc. Man har också ganska begränsade möjligheter att mer systematiskt kunna bearbeta de svårigheter som uppstår i kontakten mellan personal, barn och föräldrar. Ledarledda personalgrupps-träffar kan vara ett medel att tillfredsställa dessa behov. Genom sådana skulle man kunna ge personalen ökade kunskaper om barns sociala, känslomässiga och intellektuella behov i olika åldrar. Därigenom skulle medvetenheten och observationsförmågan, då det gäller barnens beteende och reaktioner kunna förbättras. Detta kan medföra att man också lättare ser avvikelser från det normala beteendet i kris- och stressituationer. Personalgruppen ger även möjlighet att medvetandegöra de egna reaktionerna i arbetet med barnen och deras familjer. Den ökade kunskapen och medvetenheten kan, om den kombineras med handledning, föra till att personalen bemöter barnen och deras föräldrar på ett sätt som medför en positiv utveckling. Detta har vi kallat "ombudsterapi". Personalgrupperna ger också möjlighet att förändra institutionsklimatet i den riktning, som beskrivits i mål 5.

Följande fem mål har formulerats för personalgruppsarbetet:

- Mål I:** Att personalen på ett tidigt stadium kan fånga in och bearbeta barnens och familjernas problem (ombudsterapi).
- Mål II:** Att barnstugepersonalen ökar sina kontakter med föräldrar, andra barnstugor, institutioner och arbetsplatser.
- Mål III:** Att personalen kan diskutera, enas och samarbeta längs gemensamma linjer och normer.
- Mål IV:** Att uppnå en konstruktiv relationsbearbetning inom personalgruppen samt mellan personal, barn och föräldrar.
- Mål V:** Att personalen skall kunna framföra behov till och ställa adekvata krav på olika överordnade.

Vad som hänt

På fritidshemmet och det kombinerade dag- och fritidshemmet träffas man sedan oktober 1970 regelbundet 1½ timme en gång i veckan. På daghemmet träffas man sedan oktober 1970 varannan vecka 1½ timme. En gemensam personalgrupp för de två lekskolorna kom igång i februari 1971 ¾ timme i veckan. Från januari 1972 träffas man 1½ timme varannan vecka, eftersom man tyckte att den ursprungliga grupptiden var alltför kort.

Varje grupp leds av två personer ur projektgruppen samtidigt som andra medarbetare avlöser personalen i barngrupperna för att möjliggöra att all personal kan delta i grupp-sessionerna. Grupp-innehållet har utformats olika beroende på barnstugornas olika behov. I gruppen med de två lekskolornas personal har samtalen t ex huvudsakligen varit barnpedagogiskt centrerade. På ett av fritidshemmen har under en period förhållandena i personalgruppen varit i fokus medan man under en annan tid huvudsakligen behandlat enskilda barn och arbetets uppläggning.

Diskussioner i personalgrupperna har ibland fört till att ett visst barn observerats av psykolog. Ibland har någon av gruppledarna haft ett eller flera samtal med föräldrarna. Ett fåtal fall har blivit "patienter" hos någon i projektgruppen. Dessa familjer har vanligen behandlats med sk familjeterapi, d v s gemensamma samtal, oftast i

hemmen, med samtliga familjemedlemmar närvarande. Det fortsatta samarbetet med personalen på barnstugan har alltid varit en mycket viktig del i kontakten med familjen.

Utvärdering

Personalens och gruppledarnas upplevelser av grupparbetet kommer att följas med enkäter och intervjuer. Gruppledarna har under våren 72 registrerat de samtalsämnen som kommit upp under grupp-sessionerna.

Den första enkäten med samtlig personal som deltagit i p-grupperna utfördes december 1971—januari 1972. Den visar, att personalen efter ett års personalgruppsarbete i första hand upplevt en förändring i positiv riktning ifråga om sin förmåga att handskas med "barnens och deras föräldrars svårigheter". Man anser också att förmågan till relationsbearbetning inom personalgruppen förbättrats. Det yttrar sig i ökad förmåga att förstå egna och barnens reaktioner, samt förmåga att öppnare diskutera konflikter som uppstår inom personalgruppen. Man har också upplevt ett förbättrat samarbete inom denna. Med hjälp av gruppledarna har man fått till stånd vissa konkreta förbättringar i sin arbetssituation, såsom tilldelning av extra personal, möjlighet att tacka nej till intagning av ytterligare barn etc.

Under våren 1972 har en validering av gruppledarnas sessionsanteckningar mot recordat material utförts. (Stencil, Psyk. Inst. 1972). En utvärdering av den subjektiva effekten av personalgrupperna våren 1972 utfördes, juni 1972, i form av individuella intervjuer med personal och gruppledare på två barnstugor.

BARNAVÅRDSCENTRALEN

Bakgrund

De svenska barnavårdscentralerna når ca 95 % av alla spädbarn. Besöksfrekvensen sjunker successivt från spädbarnsåret fram till skolåldern. På dessa har man ett unikt tillfälle att komma i

kontakt med praktiskt taget samtliga småbarns-föräldrar i ett område. Huvudsakligen ägnas mottagningarna åt somatisk rådgivning, hälsokontroller och vaccinationer. Det finns möjligheter att anordna speciella mottagningar för uppfostrings-rådgivning och handläggande av psykiska problem, men detta utnyttjas endast på vissa håll. Någon sådan rådgivning fanns ej i Fagersjöområdet, där läkarmottagning hålls en gång, ca 3 timmar, var 14:e dag.

Vad som hänt

Arbetet på Fagersjö barnavårdscentral har utvecklats i två riktningar. En kurator har suttit i väntrummet och där haft möjlighet till informella kontakter med samtliga mödrar som haft tid för läkarbesök. I väntrummet uppstår ofta spontant diskussioner omkring vanliga uppfostringsproblem och beteendestörningar såsom trots, matproblem och sömnrubbnings. Här har sålunda en öppen grupp bildats för diskussion av föräldraproblem, "föräldraskola". Föräldrar har också haft möjlighet att direkt vända sig till kuratorn för att enskilt få tala om aktuella problem. Det är oftast läkaren och sköterskan som uppmanar föräldrar, vilka dragit fram uppfostringsproblem eller känslomässiga störningar hos barnen vid kontakten med dem, att vända sig till kuratorn. Hon har då omedelbart kunnat ta emot föräldern i ett angränsande rum. Om problemen varit mera djupgående eller svårbemästrade har hon haft möjlighet att ge återbesökstider till föräldern antingen på barnavårdscentralen eller ev på rådgivningsbyrån. Målsättningen har hela tiden varit att klara av de flesta fallen inom barnavårdscentralens ram.

Utvärdering

Dagbok föres över typ av kontakter, typ av problem, åtgärder samt bedömning av åtgärdens effekt. En uppföljning 6 och 12 månader efter kontakten planeras. De spontana reaktionerna från mammorna, från sköterskan och läkaren har varit mycket positiva.

SKOLAN

Bakgrund

Fagersjö skola är en låg- och mellanstadieskola med ca 500 elever. Skolan ingår t o m vårterminen 1972 i Fagersjö rektorsområde. Rektorsexpeditionen kommer fr o m höstterminen 1972 att vara förlagd till den nybyggda Kvickenstorpsskolan i Farsta, dit högstadie-eleverna är hänvisade.

Genom arbete i skolan hoppas vi få en förbättrad kontakt med elevvårdspersonal och lärare, vilket möjliggör för projektmedlemmar, som arbetar med barn och ungdom med svårigheter, att förstå hur dessa fungerar i skolan. Vi tror också att denna kontakt kan underlätta lärarnas sätt att handskas med problembarnen, eftersom man kan diskutera lämpliga metoder utifrån projektdeltagarens kunskaper om familjens svårigheter och dennes mer allmänna yrkeskunskaper. Detta innebär "ombudsterapi". Lärarna kan också lättare förmedla kontakt mellan familjer och PBU, när man känner individer ur projektgruppen, vilket kan leda till att familjen får hjälp på ett tidigare stadium.

Deltagande i föräldramöten och annan direktkontakt med föräldrar kan ge möjlighet att bistå med kunskaper och synpunkter på uppfostrings-situationer och familjrelationer.

Diskussionerna omkring enskilda barn och deras föräldrar kan ge insikt, medvetenhet och kunskaper om barns behov och reaktioner, som gör skolklimatet mer utvecklingsbefrämjande även då det gäller sociala och emotionella sidor hos barn och ungdom.

Tidigare institutionssamarbete

Den nuvarande Fagersjöskolan får ses som en jämförelsevis progressiv skola, som gjort stora framsteg då det gäller samarbetet barn-lärare-hem-samhälle. Detta samarbete inleddes för ca 3 år sedan, då man från Hem-och-skola-föreningen gemensamt med lärare införde ett intimare samarbete med övriga institutioner i området, tex med Gatukontorets parklek. Barnen kunde efter detta använda sig av parklekens sysselsättnings-

utbud under rasterna. Vidare utvecklade man ett samarbete med omkringliggande barnstugor, särskilt gällande intagningar och inskolningar, samt mellan fritidshem och skola då det uppstod problem med gemensamma barn. Ett sådant samarbete kunde t ex bestå i att barn fick enskild undervisning i fritidshemmets lokaler och att man diskuterade hur man gemensamt bäst skulle hjälpa ett barn med anpassningssvårigheter. Skolan erbjöd också material och lokaler till övriga institutioner.

Man utvecklade korridorråd, som fick till uppgift att se till sin korridor då det gällde rastverksamhet. Barnen har kunnat möblera upp korridorerna och ta med sig spel etc, som man sysselsatt sig med, då vädret varit dåligt. De har kunnat smycka sin korridor t ex med teckningar och blommor.

En skolaktion

Under vintern 70—71 anordnades en basar av lärare och elever som skulle ge pengar till att iordningställa skolgården, eftersom man fått nej på sin begäran till Skoldirektionen om redskap på gården. Alla barn deltog i förberedelserna klassvis, t ex genom att på teckningslektionerna tillverka saker som kunde försälas.

Barnen ritade förslag till redskap på gården, en arbetsgrupp bestående av elever och lärare sammanställde dessa synpunkter och verkställde inköpet. Ställningen är nu uppsatt av barnen och lärarna och används flitigt.

Vad som hänt

Hösten 1970 och våren 1971 deltog två personer ur projektgruppen i elevvårdskonferenser samt i sammanträden i föreningen Hem-och-skola. Vid elevvårdskonferenserna var det framför allt problem omkring enskilda elever och deras familjer som stod i fokus för uppmärksamheten. Så småningom har det växt fram önskemål om ett djupare engagemang från projektgruppens sida i skolarbetet. Från och med hösten 1971 har därför en ur denna arbetat ca 10 timmar per vecka i skolan. Verksamheten har dels bestått i deltagande i elevvårdskonferenserna och samarbete

med skolpsykologen, dels i intensiva kontakter med lärare, vilka i sin klass har barn, som uppvisar beteendestörningar. Dessa barn har ofta förorsakat problem även på fritidshemmet. Någon av dessa kontakter leder ofta till att en familjeterapi kommer igång.

Genom att denne medarbetare finns till hands på raster, äter tillsammans med lärare och elever, och ofta vistas i kollegierummet, skapas också möjlighet till informella kontakter omkring skilda elever på ett så tidigt stadium, att problemen ifråga ännu ej skulle medfört att man tagit en mer formell kontakt med rådgivningsbyrå eller skolpsykolog. I många fall har denna person blivit den förmedlande länken mellan hemmet och skolan och även aktivt kunnat delta i planeringen av skolutgångar, såsom skolkoloni, behandling av svårartade skolfobiproblem etc.

Ytterligare en skolaktion

I maj 1972 gjorde föräldrar i Hem-och-Skolaföreningen och lärare gemensamt en aktion som utmynnade i en uppvaktning hos Skoldirektionen för att försäkra sig om, att man fick kompensation då det gäller elevvården för bortfallet av rektor, studierektor, och vaktmästare i samband med att Fagersjö ej längre blir självständigt rektorsområde.

Aktionen möjliggjordes i stor utsträckning genom de ökade grannkontakter, som utvecklats i området. Bl a utkom "Vi i Fagersjö" med ett "Skolextra" nummer, som informerade alla hushåll om innebörden av skolförändringen.

Utvärdering

Under maj—juni 1972 har det hittillsvarande skolarbetet utvärderats genom intervjuer med elevvårdsteamet och lärare.

FAMILJARBETET

Bakgrund

Projektet i sin helhet innebär en femdubbel personalsatsning i förhållande till områdets invånarantal. Hittills har antalet behandlingsfall i områ-

det blivit tre gånger så många som förväntats i förhållande till övriga delar av rådgivningscentralens upptagningsområde. Vi har sålunda genom detta arbetssätt nått en del av dem som utgör det s k dolda vårdbehovet.

Vad som hänt

Under det första halvåret 1972 var 35 familjer i området i behandling. Av dessa har 17 familjer själva uppsökt rådgivningsbyrån genom att på vanligt sätt ringa och anmäla hjälpbehov. Tre av dessa har tagit kontakten efter stark påverkan från skolans sida. I nio av de andra familjerna har den ursprungliga kontakten tagits på daghem, fritidshem eller lekskola, förmedlad av personalen där. I ett annat fall har den initiala kontakten tagits på barnavårdscentralen. En kontakt har förmedlats av barnavårdsnämnden. Tre initialkontakter har skett i skolan och tre har förmedlats via grannfamilj, som tidigare haft kontakt med byrån eller genom att föräldrar direkt uppsökt en projektgruppsmedlem ute i området. En familj nåddes av två olika projektmedlemmar, den ena på daghemmet, den andra på barnavårdscentralen.

Av de 35 familjerna har 12 bedömts vara lämpliga för vedertagen rådgivningsbyråbehandling: psykologobservationer, föräldrasamtal, eventuellt gemensamma familjeterapisamtal på rådgivningsbyrån eller i patientens hem. Övriga har krävt mer aktiva insatser i form av skolkontakter, handledning av barnstugepersonal, förmedling av ekonomisk hjälp via socialbyrå, stimulans till arbetsanskaffning, aktivt deltagande i barnens fritidsaktiviteter, i hushållsarbete etc förutom mera terapeutiska samtal med olika familjemedlemmar. I dessa fall har arbetet förlagts helt till familjernas egen miljö, d v s hemmen, skolan och barnstugorna.

I 17 familjer bedöms det *huvudsakliga* arbetet ha skett via s k ombudsterapi, d v s den mesta tiden har använts till handledning av de personer runt barnet, som redan har en utvecklad, positiv kontakt med detta.

Ytterligare 14 barn har behandlats *enbart* med s k ombudsterapi. Två tredjedelar av dessa är

barn på daghem och lekskolor. Arbetet har skett genom handledning av personalen. En tredjedel är skolbarn, där arbetet skett via lärarna. I dessa fall har man ej haft någon terapeutisk kontakt med föräldrarna.

Utvärdering

Ett "integrationsschema" har utarbetats, där samtliga familjer, som är under behandling, noteras med avseende på de "kanaler", där familjerna kunnat nås och där sådan kontakt kommit till stånd. Följande sex "kanaler" studeras: Grannskapslokal, barnstuga, barnavårdscentral, sociala hjälporgan (NN, SN, BvN), skola, rådgivningsbyrå.

Processtudier av familjeterapi med enskilda familjer pågår sedan januari 1972.

SAMVERKAN MED BARNAVÅRDSBYRÅ, SOCIALBYRÅ, NYKTERHETSVÅRDSBYRÅ

Bakgrund

Projektet växte fram i samarbete med bl a barnavårdsbyrå IX, som betjänar området. Det igångsattes med ett gemensamt informationsmöte i skolan, där denna barnavårdsbyrå och rådgivningscentralen stod som inbjudare. Samtliga sociala organ, samtliga ungdomsföreningar i området samt representanter för skolan, barnstugor, barnavårdscentral och föreningen Hem-och-Skola var inbjudna till detta möte.

Vad som hänt

Under projektets gång har i samtliga fall, där det varit aktuellt, kontakt tagits med socialbyrå, nykterhetsvårdsbyrå och barnavårdsbyrå. För det mesta har samarbetet varit mycket gott. Enstaka gånger har det dock visat sig svårt att hålla varandra underrättade om de åtgärder man vidtagit. Speciellt då det gäller arbetet på barnavårdsbyrån har i vissa fall, trots ömsesidiga försök att överbrygga klyftorna, ett onödigt dubbelarbete omkring familjer ägt rum. Det visar sig sålunda mycket svårt att samordna samhällets hjälpresurser, då dessa, som nu, är splittrade. Samarbetet

med nykterhetsvårdsbyrån och socialbyrån har gått lättast. Dessa ligger endast ett kvarter ifrån rådgivningscentralen.

Kontakterna med nykterhetsnämnden har dock varit ganska sparsamma, eftersom man endast haft enstaka fall i området, där det rört sig om en barnfamilj.

Barnavårdsbyrån har sedan oktober 1971 en kretsindelning, vilket innebär att det är två utredningsassistenter som sköter samtliga ärenden i Fagersjöområdet. Detta torde innebära bättre förutsättningar för samarbete.

Utvärdering

Planeras till hösten 1972.

miljö • framtid

Redaktör: Björn Gillberg

FRISK

FRÄN

FRISPRÅKIG

Helårsprenumeration 15:—

Postgironummer 6418-8

Upplysningar: Tel. 031/24 53 40,

kvällstid 031/28 55 80.

... i den aktuella debatten ...

VI SJUKSKÖTERSKOR ANSER

Hälso- och sjukvården som sjuksköterskorna upplever den.

Från diskussioner över hela landet på initiativ av Svensk sjuksköterskeförening.

c:a pris (inkl. moms) 25:90

Elisabeth Barnes:

MÄNNISKOR PÅ SJUKHUS

(Översättning från engelskan)

Sjukhuset från insidan, sett med sjuksköterskors och läkares ögon.

Boken bygger på internationella diskussioner, organiserade av World Federation for mental Health.

c:a pris (inkl. moms) 23: 55

SVENSK SJUKSKÖTERSKEFÖRENINGIS FÖRLAG

Box 5277, 102 46 STOCKHOLM 5. Tel. 08/23 58 60.